

מה עניין שילה לנחלת אפרים

"לא יסור שבט מיהודה, ומחקה מבין רגליו
עד כי יבא שילה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים" (בראשית מט ז)

מה עניין שילה, שהופעתה היחידה בתורה היא בברכת יעקב ליהודה, לנחלת אפרים, שבה נמצאת העיר שילה?

קודם כל צריך להבין בכלל:

מה עניין "שילה"?

מה משמעות המלה 'שילה'?

יש שתי ברכות ארוכות בין ברכות יעקב: ברכת יהודה וברכת יוסף. ברכת יעקב ליהודה מבטא נושא אחד בהיבטים שונים: מלכות. פסוקי הברכה אומרים שלטון, חוזק, ריבונות משפטית על בני ישראל ושלטון על הגויים. אחר כך עושר ועדינות הבאים ממלכות - יין וחלב. המילה 'שילה', המוזכרת בהקשר זה, נראה כי משמעו הפשוטה - שגב המלכות. לעומתו, יוסף מבורך במים ובפוריות ("בן פורת, ברכות שדיים ורחם").

יש לעיין היטב במהלך ספר יהושע. נראה שרק אדם אחד מוזכר, כדמות הפעילה, המוביל את כל מהלך ההתרחשויות מראשית ספר יהושע ועד לפרק יד - יהושע. יהושע מכניס את העם לארץ, ומוביל את העם במלחמות לרשת את הארץ משליטיו. ואז מופיע כָּלֵב, ואיתו בני יהודה, וקוטעים את המהלך שיהושע מוביל¹. כָּלֵב מבקש את חברון. ברור גם שכלול בבקשה זו בקשת שטח סביב חברון, עבור שבט יהודה ("ועתה תנה לי את ההר הזה"), האזור שכעת נקרא הרי יהודה².

כפי שכתבתי לעיל, מים אינם מופיעים בברכת יעקב ליהודה. ואכן, ארץ יהודה אינה מבורכת במים (ראו סיפור עכסה המופיעה פעמיים - יהושע טו, ובשופטים א - תלונתה שזו "ארץ הנגב", דהיינו - אזור יבש). אך נראה שהר יהודה גם אינה ארץ של מלכות ועדינות (כמובטח לו בברכה דלעיל); מלכות - כי היא איננה במרכז הארץ, או במיקום אסטרטגי (הארץ, על-פי ספר יהושע, היה מחצור בצפון ועד לערד בדרום), ואין בה עדינות - כי היא ארץ קשה ודלה: מדבר גדול במזרח והרים קשים בשדרה המרכזית עם מעט משקעים (יחסית לשאר איזורי ארץ-כיבושי-יהושע).

אבל, אם נשיא שבט יהודה [=כָּלֵב] בוחר מרצונו בארץ זו, שנראית שאיננה מבורכת בברכה המגיעה ליהודה - אז ברכת-יעקב "התפתה". ונשיא שבט אפרים [=יהושע] רשאי לבקש את ברכת שילה לעצמו ולשבטו.

אז כתגובה, מנחיל יהושע לבני יוסף את מרכז הארץ³. ארץ אפרים ומנשה היא בעלת אדמה פורייה ומתאימה לברכת העושר והפוריות של ברכת יוסף. אך בנוסף, המרכזיות של האזור (מוקף בנחלות-שבטים מכל צדדיו) ומיקומה סביב שכם, עיר עם מורשת עתיקה כעיר מלוכה (עירו של אבימלך, ואפילו רחבעם מבית-דוד בא להימלך בשכם) מעניקים לנחלת יוסף את מימד המלכות. כאן ראוי להקביל את דברי כָּלֵב לדברי יהושע: כָּלֵב מציין בעצמו את כוחו⁴; לעומתו - יהושע שנזקק לעודד את בני יוסף ("כוח גדול לך"⁵) ואכן, שבט יהודה הצליחו לכבוש את נחלתם, חוץ מירושלים, והאזור הצפוני של נחלתם⁶. לעומתם, בני יוסף

¹ יהושע יד ו. אילולא כָּלֵב הופיע כאן- היינו ממשיכים את הסיפור בפרק י"ח

² ראה עוד על כָּלֵב כאדם שמוביל ומשנה כיוון במאמרו של הרב פרופ' יואל אליצור "ויהי כָּלֵב את העם", מגדים לז' (תשס"ג)

³ יהושע טז-יז

⁴ שם פרק יד פס' יא-יב

⁵ שם פרק יז, פס' יח

⁶ מעניין לשים לב להיעדרם של רוב יישובי צפון יהודה- במיוחד בית לחם! ברשימה הארוכה של יישובי שבט יהודה (יהושע טו, כא-ג)

אינם מצליחים להוריש שטחים נרחבים בנחלתם, בעיקר בעמקים בצפון נחלת מנשה ובעבר הירדן. יש להבין שזה הרקע לקרבות רבים בימי דבורה, אבימלך, יפתח ועוד בספר שופטים, שקשורים לנחלת מנשה.

יהושע, המנהיג הלאומי, מוביל את הרובד העליון של הכיבוש: שחרור הארץ מידי המלכים ששלטו על עריו העיקריים. אבל, הוא מותיר לעם הישראלי את השלב הבא: הכיבוש העמוק יותר של הארץ- ההתמודדות עם העם הכנעני והורשת הארץ מידיהם.

הנחלת הארץ לבני-יוסף חריגה, יחסית לזו של שאר השבטים: שבטי ראובן, גד ויהודה פונים למנהיג ומבקשים את האזור שאותו נחלו. אז ודאי שלא יתלוננו על תכונות ארץ נחלתם. שאר השבטים מקבלים את נחלתם בגורל לפני ה' בשילה - דהיינו: ה' קבע היכן ינחלו, לכן גם הם לא מתלוננים (רק, עם הזמן, אוכלוסייה משמעותית משבטים מסוימים עושים מעשה, קמים ומתיישבים באזורים אחרים, דוגמת דן ושמעון). השבט היחיד שמתלונן על נחלתו הוא בני-יוסף⁷.

ראוי לשים לב ללשון התלונה: "למה נתתה לי?". מהות התלונה היא על תכונת הנחלה, ועליה משיב יהושע. אך בני יוסף אומרים דבר נוסף: הם פותחים בהאשמה, בלשון אישי: אתה, יהושע, נתת לנו נחלה זו. על דעתך. ואת ה"האשמה" הזו- יהושע אינו מכחיש.

⁷ עיין יהושע יז, יד-יח

כינון שילה

אחר כך, יהושע בונה את נחלת שבטו כמרכז לאומי⁸. הוא יוצר חלופה לערים העתיקות הנושאות מטענים כבדים של משמעות, חלקם חיוביות וחלקם בעייתיות, כדוגמת שכם ובית אל. יהושע מכוון עיר חדשה להיות מרכז לבני ישראל - הבירה הראשונה, למדינת ישראל הראשונה. יש בו גם מרכז דתי, ומחנה צבאי⁹. והוא מאפיין את המהלך בשם שנתן לעירו – **שילה**.

המלה שילה הופיעה עד כה בתורה במשמעות מופשטת ורוחנית. עניינה הוד ושגב המלכות ומשמעויות נוספות כדברי הפרשנים, במובן של משיח וגאולה עתידית. המלה המופשטת נדדה עם בני ישראל במדבר וביטאה כמיהה להנהגה שמימית וניסית, אפילו יותר משהיה במדבר, גם בהיכנס העם לארץ. יהושע, במעשה חינוכי ומנהיגותי, לוקח את המלה הרוחנית הנשגבת כל כך, ומחבר אותה לאבנים ולהווה. הוא בעצם אומר: כל הכמיהה הרוחנית הגדולה שציפינו שיהיה לעתיד-לבוא, זהו- הגענו. הגאולה העתידית הגדולה, אומר יהושע – היא כאן ועכשיו.

הגאולה היא: הקמת מסגרת לאומית, צבאית ודתית בארץ ישראל.

ואכן, מהותו של שילה היא: מקום הנחלת הארץ לעם ומחנה צבאי ומקום מרכזי לעבודת ה'.

לכן ראוי מקום זה לשאת את השם - **שילה**¹⁰.

כך נוצר אתר חדש בארץ-ישראל – שילה. אתר המבטא את **ממשות** הגאולה. כך הפכה ברכה רוחנית מופשטת של יהודה לבסיס לאומי מוחשי של עם-ישראל, בשבט אפרים. ובזה גם מתחיל ההנגדה בין

ערי האבות, ערי בראשית: שכם, בית-אל וחברון -ערי האלון והאלה,

לערי הבנים, היצירות החדשות: שילה וירושלים -ערי היכל ה'.

⁸ יהושע יח, א - י

⁹ עיינו, יהושע יח, ט, ויהושע כב, יב

¹⁰ וכך יש להבין את יה' יח פס א - י